

Instytut Pamięci Narodowej - Kraków

<https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/fotorelacje/144145,Wystawa-TU-rodzila-sie-Solidarnosc-w-Nowym-Targu.html>
26.04.2024, 06:41

Wystawa „TU rodziła się Solidarność” w Nowym Targu

Następnym miastem na małopolskim szlaku plenerowej wystawy IPN „TU rodziła się Solidarność” jest Nowy Targ. Ekspozycję można oglądać na nowotarskim Rynku do 9 czerwca 2021 r.

20 maja 2021 r. w briefingu prasowym otwierającym wystawę wzięli udział działacze „Solidarności” z 1980 r., m.in. Krzysztof Owczarek dawny działacz z Nowotarskich Zakładów Przemysłu Skórzanego, a także dyrektor krakowskiego IPN dr hab. Filip Musiał, burmistrz Nowego Targu Grzegorz Watycha i szef oddziału nr 6 Zarządu Regionu NSZZ „S” Małopolska Leszek Jankowski.

Tym razem prezentujemy wystawę w rozszerzonej formie, przedstawiając historię tworzenia się wielkiego ruchu społecznego w Nowym Targu, a także w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu, Zakopanem i Gorlicach. Naszą ideą jest przypomnienie, że bunt przeciw komunistycznej władzy zaczął się już lipcu 1980 r. także w Małopolsce. Zwracamy ponadto uwagę na masowość protestu. To nie tylko Gdańsk i wybrzeże, lecz także mniejsze zakłady pracy w małych ośrodkach.

Narodziny „Solidarności” w Nowym Targu i na Podhalu

Podhale stanowiło po zakończeniu II wojny światowej jeden z największych punktów oporu wobec komunistów w Małopolsce. W 1946 r. znaczne rejony Podhala znajdowały się pod faktyczną kontrolą Zgrupowania Partyzanckiego „Błyskawica” mjr. Józefa Kurasia „Ognia”. Po śmierci dowódcy w lutym 1947 r. walkę z komunistami kontynuował oddział „Wiarusy”, który przetrwał do lipca 1949 r. Mimo represji i zdławienia oporu, ludność góralska otwarcie demonstrowała przywiązanie do religii i Kościoła, będącego ostoją wolności. Silne były tu wpływy ruchu ludowego.

Postacią wyróżniającą się w Nowym Targu był Władysław Hajnos, były członek Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” i Stronnictwa Ludowego, podczas okupacji działacz Konfederacji Tatrzańskiej i członek władz powiatowych SL „Roch”, po II wojnie światowej sekretarz Powiatowego Zarządu PSL w Nowym Targu. Był rozpracowywany przez bezpiekę w związku z prowadzoną działalnością społeczną i związkową w ramach „Solidarności Wiejskiej” na Podhalu.

Największym ośrodkiem przemysłowym na Podhalu były Nowotarskie Zakłady Przemysłu Skórzanego. Tam 29 czerwca 1976 r. pracownicy zastrajkowali, nie godząc się na poparcie decyzji władz o podwyżkach cen, które w ich imieniu zadeklarowała dyrekcja zakładu. Za udział w strajku dyscyplinarnie zwolniono 183 osoby, w tym 107 kobiet. Większość z nich spotkała się z szykanami ze strony władz.

Przełomowym wydarzeniem dla regionu była wizyta Jana Pawła II oraz zorganizowana 8 czerwca 1979 r. na nowotarskim lotnisku msza święta, w której wzięło udział prawie milion osób. Wydarzenie to miało ogromny wpływ na górali, budząc w nich poczucie wspólnoty, które natchnęło ich do sprzeciwu wobec komunistycznej władzy.

Na Podhalu, podobnie jak w innych rejonach kraju, wydarzenia sierpniowe 1980 r. wywołały żywiołowe i spontaniczne reakcje. Już 4 września pracownicy Nowotarskich Zakładów Przemysłu Skórzanego złożyli pierwszą petycję na ręce dyrekcji z postulatem utworzenia niezależnych od władz związków zawodowych. 9 września pracownicy Zespołu Szkół Mechanicznych powołali pierwsze w Nowym Targu koło „Solidarności”. „S” pracowników oświaty stała się jednym z prężniej działających kół w Nowym Targu.

Ważnym impulsem dla rodzącej się „Solidarności” na Podhalu było spotkanie z przedstawicielami Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „S” z Krakowa, 8 października 1980 r. W spotkaniu zorganizowanym w sali Miejskiego Ośrodka Kultury w Nowym Targu wzięli udział członkowie komitetów założycielskich „Solidarności” z kilkunastu zakładów pracy (m.in.: Rejonowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji, PKS, Rejon Dróg Publicznych, WSS „Społem”, NZPS, PSK, ZOZ, Miejskie Biuro Projektów „Balneoprojekt”, CPN w Nowym Targu, PKS Zakopane i „Polsport” w Szaflarach).

11 października 1980 r. w Nowym Targu powstał Komitet Koordynacyjny „Solidarności” (później przekształcony w Komisję Koordynacyjną), skupiający komitety założycielskie z Nowego Targu i okolic. Przedstawiciele komitetu – Stanisław Kołodziej (przewodniczący), Krzysztof Rajski i Wojciech Szopiński – weszli w skład MKZ Kraków. Komitet Koordynacyjny powołał pięć sekcji, m.in. sekcję informacji, która kolportowała materiały związkowe oraz wydawała pismo „Solidarność Podhala”.

Od listopada 1980 r. swoje struktury tworzyła w regionie „Solidarność Wiejska” na czele z Janem Antołem z Murzasichla. Wszedł on w skład tymczasowych ogólnopolskich władz związkowych i miał bardzo duży udział w budowaniu struktur „SW” nie tylko na Podhalu, ale i w całym kraju. Do grudnia w każdej wsi zostało utworzone koło „Solidarności Wiejskiej”, czemu przysłużył się szczególnie Władysław Hajnos. Ważną datą dla jej struktur był 22 lutego 1981 r., kiedy to w Ludźmierzu odbył się I Zjazd „Solidarności Wiejskiej” Podhala, Spiszu i Orawy. W zjeździe wzięło udział ponad 2 tys. delegatów.

Siłę nowotarskiej „Solidarności” ukazało wydarzenie z 27 marca 1981 r., gdy ogłoszony został czterogodzinny strajk ostrzegawczy w związku z wydarzeniami w Bydgoszczy. Komisja Koordynacyjna przeniosła wówczas swoją siedzibę do NZPS. Strajk przebiegł

spokojnie, obejmując większość kół zakładowych na Podhalu. To wydarzenie scaliło jeszcze bardziej nowotarską „Solidarność”. W 1981 r. liczba członków NSZZ „S” w okręgu nowotarskim przekroczyła 20 tys.

Od 1 października 1981 r. koordynacją działalności związkowej na Podhalu, Spiszu i Orawie zajmowała się Delegatura ZR „Małopolska” NSZZ „Solidarność” w Nowym Targu.

Wydarzeniem mającym ogromny wpływ na okrzepnięcie struktur „S” na Podhalu była wizyta sygnatariuszy Porozumień Sierpniowych i twórców Niezależnych Związków Zawodowych: Lecha Wałęsy, Anny Walentynowicz i Andrzeja Gwiazdy. Do spotkania doszło 19 października 1980 r. w hali lodowej Klubu Sportowego „Podhale”. Wzięło w nim udział ponad 7 tys. osób.

Najsilniejszym ogniwem „Solidarności” w regionie były Nowotarskie Zakłady Przemysłu Skórzanego „Podhale”. W grudniu 1980 r. liczba członków „S” w tym zakładzie sięgnęła 6712. Pierwszym i ważnym sprawdzianem dla związkowców był godzinny strajk, proklamowany na wniosek MKZ Małopolska w związku z siłowym usunięciem strajkujących w ratuszu w Nowym Sączu i w Urzędzie Gminnym w Ustrzykach Dolnych. Doszło do niego 16 stycznia 1981 r.

Bardzo ważną rolę w strukturach zakładowej „S” odegrała Sekcja Informacji z Wiktorem Sową oraz Władysławem Skalskim. Prowadzili oni audycje w radiowęźle zakładowym i drukowali ulotki, a od listopada 1980 r. reprezentowali zakład w MKZ w Krakowie.